10

I. N. J.

EXERCITATIONUM ANATOMICARUM

DE

ORIGINIBUS ANATOMICÆ,

SECUNDA,

Quam

AMPLISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU,

PRÆSIDE

PHILIPPO JACOBO Hartmann/

Phil. & Med. D. P. P.

Examini Eruditorum submittit

CHRISTOPH. WOSCHKIUS,

Insterb. Pruss.

Anno 1683. d. Mart.

REGIOMONTI,

Typis FRIDERICI REUSNERI, SER. ELECT. BRAND. ET ACAD. TYPOGR. HÆREDUM. 1683.

VIRO
GENEROSISSIMO, ADMODUM STRENUO, ET ANTIQUA PROSAPIA NOBILISSIMO DOMINO,
DNO. THEOPHILO à Lehwald/
Supremo districtus Insterburgensis Præsidi, & Capitaneo Eminentissimo, Hæreditario in Ottilau/ Hirschfelden/ Seepothen/ Piraginen/ Schursinen/ &c.
Ut &
INCLYTÆ REIPUBLICÆ INSTERBURGENSIS
NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS, EXPERIENTIA ET RERUM USU CLARISSIMIS DOMINIS
DN. CONSULI, PRO-CONSULI, JUDICI ET REL. DN. SENATORIBUS,
SPECTATISSIMIS, AMPLISSIMIS AC PRUDENTISSIMIS,
DN. PRÆSIDI SCABINATUS, ET DOMINIS SCABINIS, DNO. SECRETARIO,
Dominis meis Patronis, Mæcenatibus, Parenti, Promotoribus ac Fautoribus ætatem *suspiciendis*,
GRATULANS,
De PRIMO â PATRIA URBE feliciter superatô SECULO, EADEMQVE ut aureis perpetim perennet temporibus
VOVENS,
sub auspiciis SECUNDI SECULI
primitias laborum Academicorum
eâ quâ par est animi devotione
D. D. D.
Christophorus Woschkius,
Insterburg. Pruss.

CAP. III.

I. Probatur cognitio Extispicum quoad interna membra (quorum potissimùm est Anatome) exemplo hepatis. Caput extorum? Hoffmanni sententia rejicitur. Vocis Lobi & Fibræ homonymia. II. peculiaris lobi significatio: hinc à Latinis reddi, caput extorum aut fibrarum, quando non integram partem aut extremum notat. Alexandri ab Alex. opinio, quod caput extorum sit ipsum hepar, rejicitur. Rhodii. III. Bocharti, quod jothereth, non membrana, sed lobus, & quidem maximus. IV. Vera ex Anatome: tria victimarum, ex terrestribus, genera, boves, oves, capri, gentilibus cum judæis communia. horum jecinora habent lobos, Veterum, non Recentiorum Anatomicorum, modô sumptâ voce. V. Suspensorium his jecinora in dextrum & sinistrum lobum dirimit. dexter maximus est, cui vesicula fellis adhæret; hujus apex protuberat, isq; ipse caput extorum est, sive lobus, signum illud. legendum ἄλοφον ἧπαρ. Plutarchus græce exprimit capitis vocem Splenis apex caput dictus, &c. VI. quod jothereth sit caput extorum. ex Auctoribus, ratione: quod Omentum, Judæis non vescum, huic in præpingvibus partem adhæreat. VII. Caput defuisse extis? auctum, geminum cæsum? VIII. de aliis quatuor lobis hepatis. An hi numerati sint Hippocrati? Portæ in plurali? in singulari pro Vena. Origo denominationis. Quod non semper attendatur ratio numeri. IX. Trapeza? non est idem quod jothereth vel fibra. situs ejus. aliis partibus etiam hoc nomen tribuitur. X Machæra, Ungvis, Canistrum, Auriga? quod Extispices etiã Venas inspexerint hepatis.

§. I. Ut verò usus haruspicinæ in re Anatomicâ evidentior compareat, lubet alia atqve alia in medium adducere, quæ ab Extispicibus fuerunt observata. *Neq;* enim *solum membra*, eorumqve conditionem, *sed & particulas* quibus eadem constant, *accuratè* satis *perlustrârunt.* Inprimis internorum habuerunt rationem, quod propriè dictæ Anatomes est, uti *Auctor Introduct. s. Medici apud Gal.* testatur: *Anatomes vocabulum, etiam exteriorum corporis partium & particularum per abusum commemoratio usurpat, quæ verbis uniuscujusq; ipsorum naturalem situm, ordinem, usum, quem animanti præbent, propriam cuiq; illorum appellationem de quibus jam retulimus percenset. Interiorum verò cum sermone explicatio, propriè Anatome dicitur. Siquidem oculis eas indicatas esse, consectio non*

 est,

est, sed cujusq; notitiam ex sermone ac verbis accepisse, & naturales actiones quomodo ipsas obeant didicisse: præterea quam invicem communionem viscera, aliæq; corporis partes per venas habeant. H. I. cum quo *conf. Auctor Definitt. Medicarum, & Auctor Anat. parvæ, ap. Eundem.* Insigne exemplum in hepate extat. In eo quod *Caput extorum* vocant, magnæ varietatis dicit *Plin. 11. H. N. 37.* Sed *quæ pars hoc nomine adeò celebrato fuerit insignita*, nullus, quod sciam, Auctorum dilucidè exposuit. *Hoffmann. in 4 de Usu Part. n. 208. 209.* videtur lobos intelligere: Ubi enim de his, quod nunquam dicantur ἄκρα extrema; quodq;, cum apud alios legitur ἧπαρ ἄλοφον, legendum ἄλοβον; subdit: *Et tamen Latini etiam capita vocant. Val. Max. l. 1. primæ hostiæ jecur sine capite est inventum: proxima, caput jecoris duplex habuit. Ut jam in utramq; aurem possint dormire illi, qui quandoq; in victimis vere duplicia hepata visa fuisse, pertendunt.* H. I. Verum hoc est obscurum per æq; obscurum demonstrare. *Lobi* enim *vox non uno accipitur modo*, quando de corpore animalis effertur. *Aliquando* integram partem visceris denotat, quæ qualicunq; interstitio ab alterâ est sejuncta. Ita apud Hippocratem, Galenum &c. Auctores Græcos, plures lobi in hepatibus, pulmonibus, promiscuè numerantur. Ubi *Aristoteles* nomine hoc abstinens, & tamen distinguens genera animalium, circuitione utitur, dicens, quod non æquè in omnibus intervallum appareat. *Vid. e. g. 1. H. A. 16.* de Pulmone; & *L. 2, VI.* de jecore. *Conf.* de utroq; *3. Part. Animal. 7. Nonnunquam* hâc voce extremum membri appellatur. Testes sunt *Hesychius* λοβοὶ τὰ ἄκρα πάντα, κυρίως δὲ τῶν ὤτων τὰ κάτω, καὶ τὸ ἀγγεῖον. *Lobi extrema omnia, præcipuè aurium inferiora, & illud vas. Suidas* λοβὸς τὸ ἄκρον τοῦ ὠτίου καὶ τοῦ ἥπατος. καὶ τὰ ἄκρα πάντα. ἀλλὰ κυρίως τῶν ὤτων τὰ κάτω. *Lobus extremum auriculæ & hepatis. & extrema omnia. sed præcipue aurium inferiora.* Has duas significationes etiam suas fecit Latinorum *Fibra. Var. 4. de Ling. Lat. §. 13 ---- antiqui Fibrum dicebant extremum, unde in sageis extrema fimbriæ, & in jecore extremum Fibra.* Conf. *Sextus Pompej. Festus. & Isid. Hispal. Orig. 11, 1.* Notari autem eâdem integras etiam partes, ostendunt *Celsi* loca *l. 4, 1.* ubi pulmonem in duas fibras ungulæ bubulæ modo; & jecur in quatuor dividi dicit. Item *Poëtarum* citatorum *c. II. §. IV.*

Senec

Senecæ & Lucani. Quamvis aliis etiam pro quavis extorum parte sit in usu: uti *Virgilio 1. Georgic. v. 484 & Ovidio 7. Met. v. 601.* non minus ac vox lobi apud Græcos Poetas.

§. II. Sed *peculiaris Lobi significatio*, quæ hujus potissimum est loci, illa est, quâ certum in hepate expressit signum. Ita *Hesychius* in voce λοβὸς: --- καὶ σημεῖον ἐν τῷ ἥπατι. *& signum in hepate. & Suidas:* καὶ ἐν θυτικῇ, σημεῖόν τι ἐν τῷ ἥπατι. *Et in extispicinâ, signum aliquod in hepate.* Uti forte *in Æschyli l. c. C II. §. IV.* accipitur. Ita etiam apud *Arrianum de rebus gestis Alexandri L. 7.* ὁ λοβὸς, uti legendum putat Brissonius: ὡς ἦ ἐπὶ τῷ ἥπατι τῷ ἱερείῳ ὁ λοβὸς ἀφανὴς ἦν, *postquam vero in hepate victimæ ille lobus inconspicuus erat.* ---- quod postea dicit ἄλοβον ἧπαρ, & ἄλοβον simpliciter, *de Pythagora Haruspice.* Hanc significationem Lobi, per *caput extorum aut fibrarum* Latini exposuerunt. Capitis autem extorum ubiqve Auctores meminere, *Capitis fibrarum Lucanus l. c. C. II. §. IV.*

Ecce videt capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet.

Quo ipso manifestum fit, non posse per caput extorum in hepate intelligi vel integram partem, aut ejus extremum. Quæ pars igitur hepatis illo lobo fuit designata? *Brissonius* quidem *L. 1. de formulis* summâ fide citatis Aa. historias congessit, quibus jecur sine capite fuisse proditur, verum quid sibi caput hoc velit, de eo altum est silentium. *Alex. ab Alex. Genial. dier. 5, 25.* ipsum jecur caput extorum dici asserit. Quod tamen contra *Plinii* mentem esse, etiam *Andr. Tiraquellus in Annot.* innuit, & contra mentem Veterum esse inferius demonstrabitur. *Rhodius in Lexico Scriboniano* allegans Livium; *Convexæ partis lobum*, inquit, *intellige. Brutis namq; viscus hoc longè secus ac in homine, cui solidum est, varias in partes finditur.* Verum Delio natatore hic opus, ut in Convexâ parte lobum assequaris. Neq; promiscuè omnibus brutis jecur secus ac homini finditur. de utroqve in seqq. dicendi erit locus.

§. III. *Samuel Bochartus* propius ad veritatem videtur accessisse. Hic *in Hierozoici Par. I. L. 2. c. 45.* disquirens, quæ pars tam bovini, quam ovilli & caprini jecinoris hebraicè dicatur *jothereth Exod. 29, 13. 22. Lev. 3, 4. 10. 15. 4, 9. 7, 4. 8, 16. 25. 9, 10.* ubi *Fulle-*

rum qui *Miſcell. Sacr. L. 5, 14.* membranam illam tenuisſimam, quâ jecur integitur, iſto ſignificari voluit, refutavit: quod DEus in ſacrificiis partes victimarum opimas, h. e. optimas & pinguisſimas ſibi delegerit ſuper altare ſuum adolendas, & in his etiam cenſeatur jothereth jecoris. Probat deinceps ex etymo jother (quod abundat, ſupereſt, excedit, ſuperfluit) *jothereth in jecore eſſe partem aliquam quæ excedit, quomodo lobi, & appendices:* quod ex Arabicis Interpretibus confirmat, & *ex Avicen. L. 3. Fen 13. Tr. 1. c. 1.* cujus tamen l. c. hæc ſolum leguntur: *quod hepar ſuperponatur ventriculo taliter, quatenus comprehendat ipſum additionibus extenſis ſicut digitis.* (*ex Gal. 4. de U. P.*) Sed *L. 3. Fen. 14. Tr. 1. c. 1.* illa quæ citavit, extant: Ex quo porro probat, quod maximus ille loborum hepatis, in quem veſica fellis incumbit, Arabicè zaïda vel ziada i. e augmentum vel extuberantia κατ᾽ ἐξοχὴν, Hebraicè verò jothereth ſit appellatus. *Atq; hæc,* inquit, *fuit pars jecoris, quam juſſit DEus in altari ſuo adoleri.* In ſequentibus obſervans, pecuinum jecur in plures lobos dividi, atqve in illis unum eſſe reliquis crasſiorem & eminentiorem, hincqve græcos interpretes ſingulari numero dixiſſe τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος: Et poſſe lobos hepatis adoleri demonſtrans concludit: *Porrò fibris etiam ſuam ineſſe pingvedinem, cujus ratione potuerint cum aliis pingvioribus in altari adoleri, vel ex Perſio diſcere eſt, qui ad fibrarum adipem ſic alludit Satyra tertiâ.*

Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingve, &c.

§. IV. Iſta itaqve *Bocharti mens* eſt, quod Lobus non quivis, ſed maximus hepatis per jothereth indigitetur: atqve ita etiam caput extorum in hepate eundem lobum ſtatuet, cum jothereth Sacri Codicis, nihil aliud eſſe videatur. Verum absq; Anatomicâ Scientiâ non eſt, qui ritè explicetur Extorum Caput. Scias autem oportet, *tria* potisſimum fuiſſe *terreſtrium animalium genera,* quæ communis uſus deſtinarit victimis, boves ſcilicet, oves & capri. Quibus aliæ gentes alia pro diverſitate rituum addiderunt. Uti ſuillum genus addi legimus *apud Suidam* Θύσον ἓξ θυσίαι ἓξ ἐμ ψύχων ἐθύοντο. προβάτου, ὑός, βοός, αἰγός. ὄρνιθος. χηνός. *Sex ſacrificia ex animantibus fiebant, Ove, ſue, bove, capra, gallina, anſere. Conf.* βοῦς ἕβδομος *Septimus bos.* Iſtis autem tribus maximè ſacra facta apud Gentiles,

Gentiles, docent literarum monumenta. *Achilles Homericus non procul ab init. Iliad. sive hic nos ob vota non reddita incusat, sive ob* hecatomben *: Aut si forte* ovium *nidorem,* caprarumq; *integrarum Velit assequutus à nobis pestem depellere. Lucianus de Sacrific. ---- Tum autem constitutis aris, designatis sacrorum septis, puris vasis collocatis, victimas offerunt, bovem aratorem agricola, agnum opilio, caprum caprarius. ----* Idem mos apud Judæos usitatissimus *ex Lev. 22, 19. 20. & Josepho Antiq. Jud. 3, 10. Philone de animalibus ad sacrificia adhibitis, Mose Maimonid. More Nebochim par. 3. c. 46.* Conf. *Eulogius apud Photium Biblioth. CCXXX. sub fin. Cur 5. solum ex mundis sacrificata, hircus, aries, bos, turtur, Columbæ.* Horum animantium jecinora si intentius perlustramus, dilucidè rem explicabunt. Sunt autem illius naturæ, ut non lobos, quales nostræ ætatis Anatomici volunt accuratè dictos, in totum ab aliis separatos exhibeant, sed solum inferiori parte divisos superiori connexos, quales olim appellari hoc nomine consvevere, uti ex *Hippocratis L. de Ossium naturâ,* & plerisqve omnibus Veteribus Medicis & Anatomicis est cognoscere, qui in his lobos agnoverunt, licet non ita sint sejuncti uti illi canum, Phocarum, murium, &c. sed à fine suspensorii hepatis crenâ solùm quadam distinguantur, aliquantò quam in humano profundiori. Unde non solum *Hipp. & Gal.* sed & *Herophilus* de humano hepate apud *Gal. 6. Adm An.* λοβοὺς γὰρ ποτὲ μὲν οὐδ᾽ ἔχει, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅλον στρόγγυλον καὶ ἄνορθον, ποτὲ δὲ δύο &c. *Etenim in quibusdam ne fibras quidem habet, sed ex toto rotundum est, minusq; rectum: quibusdam duas, aliis plures: multis & quatuor obtinet.*

§ V Cum autem suspensorium horum animalium hepata in sinistram & dextram partem quasi dirimat, certum est, quod maximus lobus secundum naturam dextram occupet, unde & illo nomine Auctoribus venit, huicqve vesica fellis insidet. Ita etiam *Rufus Ephesius in L. de Partib. humani Corp.* de jecore: καὶ ἐπὶ τοῦ μεγίστου λοβοῦ χολῆς ἀγγεῖον. *in maximo lobo fellis v.u. Pollux* de vase fellis ὃ ἔγκειται τῷ μεγίστῳ λοβῷ *quod incumbit maximo lobo. Gal. 6. Adm. An. c. 8* θέσις γε μία τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν (χολὴν) ζώοις ἐστὶ διὰ παντός, ἡ κατὰ τὸν μέγιστον τῶν λοβῶν τοῦ ἥπατος ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ἐστίν. *at situs idem ipsam* (vesicam fellis) *sortitis animalibus in maximâ fibrarum*

jecoris perpetuò est. Dextri illius, sive maximi *lobi*, *apex* quidam acclivi quasi colliculo protuberat in memoratis pecoribus, quod egregiè descriptum reliquit *Herophilus* apud *Gal. cit. 6, Adm. An. 8. Exactissime igitur de ipso* (hepate humano) *scribens qua septum transversum attingit, gibbum est, & læve --- verum in omnibus non respondet, sed latitudine, longitudine, crassitie, altitudine, fibrarum numero, inæqualitate ex anteriori parte qua crassissimum est, &* (ἀνωμαλίᾳ τῇ ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν, καθὸ παχύτατόν ἐστι, καὶ τοῖς ἄκροις τοῖς κύκλῳ κατὰ τὴν λεπτότητα, ἀλλήλοις ἀλλοῖον.) *summitate orbiculari, qua extenuatur, invicem diversum est. Etenim in quibusdam ne fibras quidem habet &c.* ita hunc Herophili locum & *ap. Oribas. 24. Collect. 25.* est legere. *Conf. Glissonius de Hep. Anat. c. 11.* quod est de partibus quibusdam figuræ hepatis externæ. Huic ego apicis protuberantiæ omnia convenire arbitror, quæcunqve de capite extorum apud Auctores occurrunt: Hæc orbicularis summitas erit λοβὸς lobus signum illud in hepate haruspicinæ. Et videtur λόφος rectius legi apud Auctores, non λοβος; & ἧπαρ ἄλοφον, non ἄλοβον, contra quam *Brissonius* aut *Hofmannus* sensêre, modò illud membranæ fide dignæ adstruant; distinctius enim hoc modo hujus particulæ conditio exponitur. Eam sanè ob causam, puto, *Plutarchus* significantiorem formulam illam Romanorum ratus, capitis nomen retinuit *in Marcello:* καὶ τοῦ πρώτου πέσοντος ἱερείου, δείκνυσιν αὐτῷ τὸ ἧπαρ οὐκ ἔχον κεφαλὴν ὁ μάντις. ἐπιθυσαμένου δὲ τὸ δεύτερον, ἥτε κεφαλὴ μέγεθος ὑπερφυὲς ἀνέχεν, καὶ τὰ ἄλλα φαιδρὰ θαυμαστῶς διεφάνη. *Et primâ cadente victimâ, ostendit ipsi hepar non habens caput Vates. mactatâ verò alterâ, caput magnitudine excellenti eminuit, & reliqua læta mirum in modum comparuêre.* Atqve non solum in hepate, sed & in lobo caput *Idem* ponit *in Cimone*, ut illustriorem nostram reddamus opinionem, & perspicuum fiat, non posse intelligi integrum lobum, ubi capitis extorum mentionem injiciunt scriptores: καὶ παρῆν ὁ θύτης ἐπιδεικνύμενος αὐτῷ τὸν λοβὸν οὐκ ἔχοντα κεφαλήν. Similiter alias partes extantiores in visceribus capitis nomine insignitas, ejus rei documentum nobis reliquit *Rufus Ephesius L. de Partib. Corp. humani* c. 9. *Lienis pars superior crassior. --* ὁ σπλήν. καὶ τούτου τὸ παχὺ καὶ ἀνωτάτω, κεφαλή. quorsum forte & λοβὸς καρδίας spectat, *in Glossariis Græco-latinis Labbæi.*

Labbai. si non & λοβοὶ τῶν σπλάγχνων; *Ibid.* Idem *Rufus L. de Vesica Renumq; morbis 1.* arguit, per lobum intelligi superiorem illam partem hepatis de dextro rene disserens: καὶ γὰρ ἢ, καὶ ἐγγυτέρω οὗτος ἐπὶ τοῦ ἥπατος, καὶ ψαύει τοῦ λοβοῦ ὁ δὲ ἀριστερὸς προσωτέρω καὶ κάτω. Istis congrua *Oribasius 24. Collect. 27.* tradit: *Dexter ren in omnibus animalibus eminet elatior. is nonnunquam magnam jecoris fibram contingit:* Ita etiam *Hippocrati l. de Anatome* ὑπερκορυφώσιας i. e. eminentias dictas fuisse lobos, paulo infra videbimus. Et *Nicandro* ἀκρόταλος λοβὸς *in Theriacis v. 559.* ἢ ἀπὸ κάπρου ἥπατος ἀκρόταλον κέρσας λοβόν. *Aut ex apro supremum detondens lobum.* quidam malè vertunt extremum. Simpliciter tamen capitis appellationem sibi memorata portio hepatis vendicasse videtur. Quippe cum *Appian. 2. de Bell. Civil.* de sacrificio Cæsaris: τῶν ἱερείων ἐν τῷ Καίσαρι, τὸ μὲν πρῶτον ἄνευ καρδίας, ἢ ὡς ἕτεροι λέγουσιν, ἡ κεφαλὴ τοῖς σπλάγχνοις ἔλειπε. *Ex Victimis Cæsari prima erat absq; corde, vel ut alii dicunt, Caput visceribus defuit.* Illud alii de capitis extorum in hepate defectu memorant.

§. VI. Atqve ista portio hepatis citra dubium Jothereth Hebræorum erit: siquidem præter *LXX. Interpretes*, & *Josephus 3. Antiqu. Judaic. 10.* illam partem voce lobi insigniter appellavit. Τὰς δὲ χαριστηρίους θυσίας ἐπιτελοῦντες, -- τοὺς δὲ νεφροὺς καὶ τὸν ἐπίπλουν καὶ πάντα τὰ πιμελῆ, σὺν τῷ λοβῷ τοῦ ἥπατος, -- ἐπιφέρουσι τῷ βωμῷ. *Qvum verò pro gratiarum actione sacrificant, renes & omentum & omnem pinguedinem cum fibra jecoris -- aræ inferunt.* Eadem *paulo post* de sacrificio ejus qui per ignorantiam peccavit agens, repetit. Accedit quod *Moses* illud jothereth ita describat, ac si supra jecur esset, sive superior pars, *Exod. 29, 13.* & *in Levit:* pluries, quod alii etiam adverterunt *apud Bochartum l. c.* Verum hic Vir Doctissimus, persvasus lobum integrum voce denotari, vult vertendum esse, ad jecur, reclamantibus *Syro* & *Chaldæo*, qui partem superiorem expresserunt: insignia sunt verba *Jonathanis Exod. l. c. Et quod carnosum est super jecur, id est superior pars jecoris carnosa:* Bochartus incongruè illa reddit -- *in jecoris septo.* Nostram sententiam veram demonstrant etiam illa *Mosis Maimonidis ex Maase Korbanoth c. 5. apud Guilielmum Outramum de sacrificiis L. 1, 16.* de

able-

ablegminibus quæ in ara cremanda erant. *Hæc sunt in bubus, caprisq; ablegmina; adeps quæ operit intestina, quâ comprehenditur adeps, Ventriculi, ambo renes, eorumq; adeps, cum adipe ilibus adhærente. Item reticulũ jecoris, quocum aufert is qui victimam prosecat jecoris particulã:* H I. Egregia quoq; argumenta suppeditarent *Dictionar. R. Mardochai Nathan Ant. Reuchlino interprete.* It: *Buxtorff. Lex. Chald. &c.* in voce טרפש. ut & quæ ap. *Pagninũ*, &c. sunt obvia, si omnia adducere liceret. Illa particula jecoris igitur necesse est ita fuerit connexa cum omento, ut simul potuerit commodè auferri, quæ ipsa est summitas orbicularis lobi maximi. Et *ratio* videtur subesse, *cur Moses hanc orbicularem summitatem lobi maximi ex hepatibus memoratorum animalium voluerit adoleri,* eadem scilicet, ob quam & renes fuerunt aris impositi, scilicet quod sebum hanc partem hepatis præ aliis sæpiusculè investiat. Siquidem in præpingvibus animalibus portio omenti non solum à ventriculi medio latere, sed & ab hujus protuberantiæ decliviori sive devexiori parte dependet. Huc forte quod *Plutarchus*, de *Syllæ* transitu in Italiam, *in vita* ejus memorat, trahendum, quod ipsi apex hepatis laureatus comparuit. --- *DEus ei omnia fausta clarissimè pronunciavit. Nam ilicò sacrificanti apud Tarentum, quo decurrerat, jecur coronæ laureæ & lemniscorum binorum ex illa dependentium habere visum est figuram.* δάφνης στεφανοῦ τύπον ἔχων ὁ λοβὸς ὤφθη, καὶ λημνίσκων δύο κατηρτημένων. Parqve ratio videtur operimenti duplicis ap. *Marcellinum L. 22. init. Eiq; tandem aruspicinæ peritus Apruneulus --- nuntiavit eventus, inspectu jecoris, ut ajebat, ipse prædoctus, quod operimento duplici viderat tectum.* & frustra est *Lindenbrog. Observ. in h. l.* quando de jecinoribus duplicibus vel replicatis ex *Plin. H. N. 11, 37.* & *Plin. Secundi 2. Ep. 10.* illud explicare satagit. Ita in vitulis, ovibus &c. me similiter non una vice coronatum pingvedine omenti apicem hepatis vidisse memini. Ast ne quis cavilletur, *Diemerbroeckii* experientiam meæ suffragantem addam: quippe *L. 1. Anat. c. 5.* observat Vir CL. *quod omentum anteriore parte ventriculi fundo & lieni, ac interdum etiam jecoris lobo rotundo; posteriore parte intestino colo adnascatur.* Quin *Oribasius 24. Coll: 21.* nostris observationibus addit robur: *Adnascitur id* (omentum), inquit, *etiam nonnunquam, sed rarò, jecoris fibræ, aliàs alii, & cuidam costæ spuriæ: neq; huic uni perpetuò, sed ut sors tulerit. Cæterum plerumq; ab aliis omnibus libera-*

liberatur atq; sejungitur, præterquam ab his tribus, Ventriculo, liene, & colo, quibus est perpetuo counexum H. I. quæ ex *Gal.6. Ad.An.* verbotenus exscripsit. hoc est quod *Persius Satyra 3.* dicit increvisse opimum fibris, i. e. in superiori parte ipsarum apparuisse. Eapropter, quod pingvia sebacea cederent sacrificiis, quum Lex vulgum ab illorum esu sibi temperare vellet, (uti *Josephus l. c. & Alcoranus Azoara XVI. Judæis autem ob suam malitiam omnia fecimus illicita -- & vaccarũ & ovium pingvedines, nisi costis aut carni vel ossi commistas:*) etiam jothereth sive caput extorum inter hæc fuit recensitum.

§. VII. Idem confirmant Haruspicum effata, quando in tristibus extis caput defuisse, in bonis sive lætis adfuisse cum magmento, in dubiis aut minantibus geminum comparuisse, tradiderunt. Siquidem summitas illa maximi lobi orbicularis non ita liquido conspicitur, si qua morbosum hepar, & langvore aut tabe fuerit consumtum: contra vero in rectè se habentibus & præpingvibus eminet nitidè. Quorsum spectant *Ciceronis* illa, quæ 2. *de Divinat.* habentur, quibus Democritum impugnat. *Democritus tamen non inscitè,* inquit, *nugatur uti Physicus: -- Verum is tamen habitu extorum & colore declarari censet, hoc duntaxat, pabuli genus, & earum rerum quas terra procreat, vel ubertatem, vel tenuitatem: salubritatem etiam, aut pestilentiam extis significari putat.* Respondet: *-- tum futurum id verisimile, si omnium pecudum exta eodem tempore in eundem habitum se, coloremq; converterent: sed si eâdem hora aliæ pecudis jecur nitidum atq; plenum est, aliæ horridum & exile: quid est, quod declarari possit habitu extorum & colore?* jecur nitidum & plenum, cui adfuit: horridum & exile, cui defuit caput, intelligo. eleganter quoqve Hannibalis responso ad Regem Prusiam *à Cicerone l. c.* reddito: *An tu carunculæ vitulinæ mavis, quam Imperatori veteri credere:* carunculæ nomine concinnè caput extorum in hepate indicans, quod victimæ defuisse historia innuit. Rarissimum autem est, geminum caput adesse i. e. hepata istorum animalium orbicularem summitatem in lobis dextro & sinistro utrinqve æqvè eminentem ostendere: quum ejusmodi exempla vix apud Anatomicos occurrant, & curiosis etiam oculis sæpius licet, dicta hepata lustrantibus, perrarò futura sint obvia, quod declivior & tenuior secundum naturam pars hepatis sinistra, uti optimè, laudatus *Glissonius de Hep. Anat. c. 11.* declarat. Ex his tandem conjecturâ licet assequi quid cæsum caput in sacrificiis *Ovid. 15. Metam. v. 794.*

Victima nulla litat, magnosq; instare tumultus
Fibra monet, cæsumq; caput reperitur in extis.

& apud *Liv. L. 8.* de Decio similis occurrit historia. Nimirum ubi vel vitio quodam substantia hepatis malè compacta minus cohæret, rimas exhibens, præter naturam, in his potissimum subjectis, contra quam *Malpighius de Hep. c. 2.* sentit; vel sulco quodam natura partes quas aliàs jungit, dirimit, quod est præter consvetudinem.

§. VIII. Præter caput extorum in hepate plura alia memoratu digna fuerunt ab Extispicibus observata, in quibus referendis minus erimus prolixi, ut excursio, ad quam antiquitatis studium, suppetias Anatomicam deposcens, nos invitarat, veniam tanto facilius impetret. Recenset autem *Rufus Ephes. l. c.* potissimum *Portas, Trapezam, Machæram, & Unguem in hepate inspecta, quæ quidem etiam in humano dari* scribit, *sed obscura & demonstratu difficilia, neq; eadem necessariò ita appellata ob usum aliquem in re Medica.* ἃδε ἐν ἱεροσκοπίᾳ πύλας καὶ τράπεζαν καὶ μάχαιραν καὶ ὄνυχα καλοῦσιν, ἔστι μὲν ἐν ἀνθρώπῳ, ἀσαφῆ δὲ καὶ οὐκ εὔδηλα, καὶ εἰς οὐδὲν ἰατρικὸν ἀναγκαίως ὀνομασθέντα. Hæc cum lobo simpliciter dicto, in quo caput extorum, quinqve lobos hepatis, ni fallor, *Hippocrati L. de ossium naturâ* confecerunt. Ubi ille lobum maximum dextrum, in quo fel est, quartum numerat, forte quod simæ partis lobi ipsi primos tres dederint, quintum verò sinister major. Portæ autem quid fuerunt, clarum satis: modò non venam quis per illas intelligat, quippe hæc in singulari numero Portæ nomen habuit, uti *l. c. Rufi* ostendit, cujus proximè antecedentia hæc sunt: Πύλη δὲ ἥπατος ἡ φλὲψ δι᾽ ἧς ἡ τροφὴ εἰσέρχεται. ἃδε ἐν ἱεροσκοπίᾳ πύλας &c. *Porta vero hepatis Vena illa per quam alimentum ingreditur sed quæ in aruspicinâ Portas.* Atqve ita plurali numero hos lobulos sibi invicem oppositos, per quos tanquam fauces, Pylarum Græciæ æmulas, Vena umbilicalis transit, pleriqve vetustissimorum omnes Portarum nomine insigniverunt. *Hipp L. de Anat. Arist. 1. H. A. 17. L. 7, 8. & Polyænus L. 4. in Attalo apud Bochartum,* ὁ μάντις διεξιὼν τοὺς λοβοὺς, καὶ τὴν χολὴν, πύλας τε δὴ, καὶ τράπεζαν, καὶ ὅσα ἄλλα σημεῖα καταμανθάνων. *Vates perlustrans lobos, & fel, Portas etiam, & trapezam, & omnia alia signa perpendens* H. I. *Hesychius, Nicander* &c. Latini *fissum* dixêre, si *Salmasio* fides habenda *Plin. Exercit. in Solin. p. 1290.*

Exta

Exta de jecore cujus propriè fissum dicebatur, eratq; quod Græci πύλην vocabant. Sed nullum citat Autorem: poteſt tamen ex *Ciceronis Libris de Divin:* illud conjici, (in quibus ſæpisſime fisſi in extis occurrit mentiò) inprimis *ex L. 2. aut quomodo eſt collata inter ipſos* (obſervatio) *quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet, quod fisſum periculum, quod commodum aliquod oſtenderet? --- in ſeqq.* fisſum familiare & vitale habet. fisſo reſpondet *Herophili* illud *apud Gal. 6. de Adm. Anat.* de ſima parte: ἀφομοιοῦται δὲ κατὰ τοῦτο διασφαγῇ τινι, καθὸ καὶ τοῖς ἐμβρύοις ἡ ἐκ τοῦ ὀμφαλοῦ φλὲψ εἰς αὐτὸ ἐμπέφυκεν: ubi *viam quam Vena umbilicalis commeat cuipiam intervallo rupium* juxta interpretem, ſive hiatui potius *asſimilat.* hâc enim ſpecie aliquoties vidi egregiè, in vitulino præprimis, ubi velut ſpeluncam ſubiens Umbilicalis per Portas illas intro deſcendit. lobulos autem arcifinios, quaſi Venæ aggeres *Hipp. L. de Anatome* innuit: de Hepate: ὑπεροχὰς φύσιας ἔχον δύο, ἃς καλοῦσι πύλας, ἐν δεξιοῖς τόποις κειμένας. *Protuberantias habens duas, quas vocant portas, in dextris partibus ſitas.* rectè in dextris, quia ad dextrum lobum ſpectant, poſito quod ſuſpenſorium in duos quaſi lobos majores dirimat hepar. Ita enim ὑπεροχοφύσεις ſive eminentiæ fuerunt dictæ, Lobi inquam: quod noſtram ſententiam de Lobo ſpecialiter pro capite extorum ſumto confirmat. Quippe *Hipp. l. c. ſub init.* De Pulmone: αὐτὸς δὲ ὁ πνεύμων πέντε ὑπεροχοφύσιας ἔχων, ἃς δὴ καλέουσι λοβούς. *Quinq; protuberantias habens, quas verò vocant lobos.* Non alienum tamen erit, aliquando & Venas per Portas in plurali intelligi, uti ex corrupto *Heſychii* loco eſt videre: *Portæ, Ariſtophanes in Comœdia Telmisſenſes à ſacrificis dicit. Ipſi enim inſpiciunt converſiones hepatis & venas. Quare & vias portas appellant, Poëta enim nequaquam Portam in ſingulari dicit, ſed in plurali. Idem* in καρδιαλγία, πύλαι καρδίας ubi per pylas cordis vaſa videtur intelligere. ſicuti *in Scholiaſte Nicandri,* quem §. *ſeq.* damus, Porta in ſingulari denotat lobos memoratos.

§. IX. Trapeza autem quæ Extiſpicibus dicta, minus eſt perſpicuum. *Bochartus Hierozo: Par I. L. 2, 45. Col. 501.* ex Hebræis Auctores adducit, qui jothereth hepatis idem quod τράπεζαν voluerunt; Trapezam verò hi putarunt cum Latinorum fibra paria facere,

 atqve

atqve huic sententiæ Vir CL. adstipulatur. Verum *ex Nicandro in Theriacis v. 559. seqq.* quem allegat, illud minimè evincetur.

Ἤ ἀπὸ κάπρε
Ἥπατ@ ἀκρότατον κέρσας λοβὸν, ὥστε τραπέζης
Ἐκφύεται, νεύει δὲ χολῆς σχεδὸν ἠδὲ πυλάων.

Aut ex apro extremum (rectius supremum) *jecoris lobum detondens, qui ex trapeza nascitur, & ad fel vergit, & jecoris portas.* Ad quæ verba *Scholiastes:* τράπεζα, καὶ πύλη, μέρη τινά εἰσιν ἐξημμένα τοῦ ἥπατ@, ὥσπερ καὶ ὄνυξ, καὶ μάχαιρα καὶ κάνεον. *Trapeza & porta,* (in singulari secus quam supra citati) *sunt partes quædam hepati adhærentes, ut & ungvis, & gladius & canistrum.* Ex his illud colligitur, quòd rectè cognito capite extorum in hepate, hoc excipiat trapeza, & videri illam partem quadratam planam, quæ prope fellis vesicam, aut Portas memoratas, contingit. quæ ipsa pars si quis diligenter vitulorum, boum, ovium, agnorum hepata intueatur est ipsissima sinistra hepatis, post orbicularem summitatem declivis ad crenam, ubi vesicæ fellis confinium & portas attingit descendens, quadratam figuram exhibens. *Hesychius* de Trapeza hæc solum habet: Δόλε τράπεζα, ἐπὶ τοῦ ἥπατος σημεῖον ἐν θυτικῇ. *Doli trapeza, in hepate signum in extispcinâ. Theophilus Protospatharius de fabrica humani Corporis L. 2, 11.* allegatur à Bocharto, quòd jecoris quatuor lobos nominari ajat, τράπεζαν, ἑστίαν, μάχαιραν, ἡνίοχον. Causas autem, cur ita nominentur, ex Auctore isto non addit Bochartus. Ego ex *Ruso Ephesio* notavi etiam in aliis partes latiores Trapezæ vel Trapezarum nomine nuncupatas. *Ita ille L. de Part. Corp. humani* Τράπεζαι δὲ τὰ πλατέα τῶν γομφίων. (eadem *L. 1. de Partib. C. H.* sed in singulari Τράπεζα) quæ *Oribasii* interpres 25. *Coll. 1.* reddit, *Mensæ, latæ molarium summitates. &c.*

§. X. ΜΑΧΑΙΡΑ quæ pars fuerit dicta difficulter ex Auctoribus elicitur. Eminentiam sive lobulum fuisse certum est. Sed extantiorem & pendulum, qui in memoratorum animalium jecinoribus conspicitur, in superiori parte dextri lobi, supra fel, prope Venæ Cavæ exitum, fortè non incongruè ipsâ notatum diceres. Illum enim videre est in ovino potissimum, sed & in vitulino, brevis pugionis latiusculi instar; quod μάχαιρα vult, unde à *Suida* per σπάθην explicatur. Verùm non vacat his diutius immorari. Verbo etiam

dicam ὌΝΥΧΑ esse incisionem quandam, cujusmodi sæpius observavi, in planiori parte: *aliquando* absqve ullâ protuberantiâ notabili, in vitulino; atqve maximâ parte annexam, ut rimam magis exhiberet vel hiatum latum, quam lobulum liberum: *aliquando*, in ovino potissimum, ex adverso machæræ superioris, mediæ Venæ Portæ incumbentem, verâ effigie ungvis majoris, pollicis, particulam instar lobuli liberè pendulam adverti. Ejusmodi incisionibus loborum appellationem tributam, pulmones argumento sunt. Cæterum quod Panætii Κάνεον sive canistrum, vel Theophili ἡνίοχον aurigam attinet illis, quibus ejusmodi sunt cordi, Grammaticis relinquimus. Certum est quod præter Portas, Trapezam, Machæram, & Ungvem, plures incisiones, vel eminentiæ, lobulorum æmulæ in dictorum animalium hepatibus lusu quodam naturæ conspiciantur; aliquando in machærâ alia atqve alia hujusmodi incisa vel fissa observavi; aliquando in aliis partibus. Nobis satis est monstrasse Extispices etiam minima partium discrimina esse scrutatos, inprimis in Hepate. Præter dicta etenim & Venas hujus accuratè inspexerunt. Cui testimonium præbet *vetus Interpres Lucani in 1. Pharsal. apud Brisonium L. 1. de formul. Diversæ, ait, sunt Venæ, quas haruspices cellas dicunt, hostium, amicorum, & alia hujusmodi. Cùm ergò accipiunt jecinora, intelligunt quæ cella nec eat, quæ pars saliat. igitur dum vident de hostili parte venarum pulsus emergere, significari prælium recognoscunt.* Hanc de pulsu Vasorum hepatis Extispicum observationem experientia Anatomicorum nostræ ætatis passim confirmat, *Glisonii, Diemerbr. Barthol. &c.*

CAP. IV.

I. In aliis partibus itidem animadversum, quæ secundum naturam, quæ præter naturam, quæ prodigiosa: e.g. in Vesica fellis. II. Item in Corde & Pulmone. III. In sangvine totius corporis. IV. Extispices cognovisse quidpiam de Generatione animalium; item de usu partium. V. Quod non solùm pecudum, sed & aliorum animalium partes cognoverint, imò hominis. VI Summa illorum quæ Extispicina Anatomicæ contulit. quod præterea administrationes suppeditarit e.g. quomodo cor eximendum. VII. Quod rudis fuerit anatome Extispicum & suspecta. e g. an Cor defuerit? an fuerit geminum? an hepar defecerit unquam?

§. I. Sufficeret exemplum hepatis demonstrationi peritiæ qualiscunqve in Extispicibus, & usûs exin in Anatomicam redundantis. Paucis tamen attingemus, quod parili modo in cæteris partibus annotârint, quæ naturâ vel secundâ, vel adversâ, vel monstrosâ sive prodigiosâ evenerint. Vesicam fellis quoqve rimati, *cum Cicerone* judice *L. 2. de Divin.* de Gallinaceo felle; *fuerint, qui vel argutissima hæc exta esse dixere.* Et ex *Aristotele 1. H. A 17.* Citato c. I. §. IV. patet sacrificantes ad ejus magnitudinem respexisse. Idem confirmat *Scholiastes in Euripid. Phœniss. Act. IV. apud Brisson. Vates deniq; oves mactabant, ac ignitas acies, & naturas observabant, contrariumq; humorem. Fellis rupturas, inquit, inspiciebant faciem interpretantes. Observant vates fella -- sacrifici enim quando de hostibus volunt vaticinari habentes fel definiunt. amari enim hostes -- alii verò summam facem fel dicunt in hepate. Signum enim est victoriæ & cladis.* Infausti autem erat ominis quæ decolor bilis. Unde *Seneca Trag. in Oedip. v. 358.*

Et felle nigro tabidum spumat jecur.

Rarum fel geminum apud *Plin. L. 11. H. N. c. 37.* & apud *Plutarch. in Arato:* λέγεται γὰρ οὐ περὶ πολλοὺς θύοντι τῷ Ἀράτῳ, δύο χολὰς ἐν ἥπατι φανῆναι μιᾷ πιμελῇ περιεχομένας. Pingvedine obductas vesicas fellis opimi boves, &c. conspiciendas præbent sæpiùs: in grue præpingvedine emortuo & aliis quibusdam generibus animalium idem adverti. *Gemina* autem forte potuit & porus bilarius dilatatus affinxisse.

§. II. Cor quoqve peculiariter ipsorum fatigavit industriam: ejusqve *alia* fuit facies, quando in tristibus; uti apud *Lucan. L. 1. cit. Cor jacet.* & *Sen. in Oed. Cor marcet ægrum penitus, ac mersum latet. alia,* quando in lætis extis erat positum. uti apud *Plin. L. 11, 37. H. N. In Corde summo pingvitudo est quædam lætis extis.* Eadem ratio fuit Pulmonis. *Cic. 1. de Divin.* quod difficile dictu, quæ cujusqve divinationis ratio, quæ causa sit: *Quid enim*, inquit, *habet haruspex, cur Pulmo incisus etiam in bonis extis dirimat tempus, & proferat diem. Lucanus l. c.* de illo malè affecto:

—— —— Pulmonis anheli
fibra latet, parvusq; secat vitalia limes.

& *Sen. l. c.* *— — — non animæ capax*
In parte dextra pulmo sanguineus jacet.

Longum

Longum foret de Liene, renibus, inteſtinis &c. viſceribus ſimilia colligere, peculiarem illud ſibi depoſceret operam. Conf. *citati* C. II. §. IV. Auctores.

§. III. Præter viſcera, & in illis, vaſa aut humores, totius corporis vitalem ſuccum, purpureum illum ſanguinem ejusqve alveos ſunt proſecuti. Non ſolùm *Lucanum* & *Senecam* legentibus illud liquidò conſtabit, ſed & *Strabonis* quæ de Luſitanis refert, *L 3. Geogr.* intuentibus idem fiet palam. *Immolando ſtudentes ſunt Luſitani. Viſcera vero inſpiciunt non exſcindentes. conſulunt inſuper & in latere venas, & tangentes divinant.* Cujus rei argumenta quoqve *ex Hippocrate* C. I. §. IV. attulimus.

§. IV. Quin & de generatione animalium potuiſſe Extiſpicinam quidpiam cognoſcere, indicio ſunt *fordicidia*, de quibus *Alex. ab Alex. 5. Gen. dier. c. 25. In fordicidiis ſacris, quibus hoſtias quæ uterum ferunt, immolare præcipitur, ſi fœtus biceps, aut mancus in utero eſſet, vel interaneis exulceratis appareret, exta ejusmodi imminentium malorum nuncia eſſe creditum eſt.* quod ex *Var. 5. ling. Lat.* & *Feſti Pompon. L. 6.* hauſit: *Fordicidiis boves fordæ, i. e. gravidæ immolabantur*, dictæ à fœtu: quæ *Ovidii* eſt alluſio *4. Faſtorum.*

Forda, ferens bos eſt: fœcundaq; dicta ferendo:
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.

Neq; ſolùm partium numerum vel ſtructuram Extiſpices addidicêre, ſed & Uſum advertêre, cum *in vivis exta conſulerent.* Ejus rei documentum C. I. §. IV. *ex Galeno* dedimus. fuiſſe autem moris, vivorum intueri exta, ex numero multis Auctoribus probabitur. *Virg. 12. Æn. v. 213.* ſeqq. *Ovid. Metam. paſſim. Juven. Sat. 6. v. 547. Conf. Sen. Trag. in Oed. v. 391 & 353. item in Thyeſte A. 4. S 1. Arnob. adv. Gent. init. L. 7. Ficinus in 5. Ennead. III Plotini. Jamblich. de Myſter. Æg. S. V. c. 10. Orig. contra Celſum &c. Porphyr. de Abſtin. &c.* Ex quibus elici poteſt ratio, ſcilicet quod Deos nidoribus ali crederent.

§. V. Præterquam autem quod pecudum, & plurimorum aliorum animantium viſcera contrectarunt Extiſpices: uti enim *ap. Juven Sat. 6. v. 547.* ſeqq. Columbarum pulmonem tractaſſe leguntur; ita &

pectora pullorum rimatos, exta catelli

ex eodem addiſcimus. Verùm non licet commentari in gentilium ſacrificiorum diverſitatem: *Sextus Empir. 3. Pyrrhon. Hypoth.* quod quæ ad ſacrificia ---- pertinent, omnino inter ſe valde diſcrepent, probaturus, adducit exempla: *Serapidi*, inquit, *nemo unquam porcum immolaverit, at Herculi & Æſculapio immolatur. Ovem Iſidi ſacrificare nefarium, at illi quæ mater Deorum vocatur & aliis Diis mactatur --- felem Alexandriæ ſacrificant Hero, & Thetidi blattam --- equo litant Neptuno --- capras Artemidi ---.* Ex quo manifeſtum eſt & pecorum & aliorum animantium varia genera Extiſpicinæ ceſsiſſe. Et quod mireris, nefario licet auſu, ſcrutatos quoq; humana viſcera, monumentis hiſtoriarum traditur. Neq; enim contenta barbaries quorundam, immolaſſe (cujus paſsim meminere hiſtoriæ *Conf. Alex. ab Alex. 6. Genial. dier. 26. & Porphyr. 2. de abſtinent. §. 51, 53. ſeqq.*) aut ex caſu ſigna collegiſſe. (*Strabo L. 4. Geogr. de Gallis.* ἄνθρωπον κατεσπεισμένον παίσαντες εἰς νῶτον μαχαίρᾳ, ἐμαντεύοντο ἐκ τοῦ σφαδασμοῦ:) Sed interanea ad hæc hominum conſulta crudelis quorundam voluit diſciplina, fruſtra dictante *Plinio L. 28, 1. H. N. aſpici humana exta nefas haberi.* Siquidem his extis plus tribuerunt fidei, uti *Porphyr. teſtatur l. c. §. 51.* Φαίη γὰρ αὐτὸς, ὅτι πολὺ μέρος ἀναιροῦμεν μαντείας τῆς διὰ σπλάγχνων, ἀπεχόμενοι τῆς τῶν ζώων ἀναιρέσεως. Οὐκοῦν ὁ τοιοῦτος ἀναιρείτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπιφαίνεται γὰρ μᾶλλον, ὥς φασι, τοῖς τούτου σπλάγχνοις τὰ μέλλοντα καὶ πολλοί γε τῶν βαρβάρων διὰ ἀνθρώπους σπλαγχνεύοντες. *Diod. Sic. L. 5. (aliis 6.) c. 9.* de Celtis: --- *hominem enim immolantes feriunt enſe ſuper ſeptum transverſum, quo decidente, tum ex caſu, tum ex menbrorum laceratione, tum etiam ex ſanguinis fluxu, ex quadam antiqua rerum obſervatione, norunt futura. Strabo l. 3. Geogr Luſitanis etiam vetus mos erat, ex inteſtinis hominum exta proſpicere, atq; inde omina & divinationes captare.* græcè: σπλαγχνεύονται δὲ καὶ διὰ ἀνθρώπων αἰχμαλώτων, καλύπτοντες σάγοις. Εἶθ' ὅταν πληγῇ ὑπὸ τὰ σπλάγχνα ὑπὸ τοῦ ἱεροσκόπου, μαντεύονται, πρῶτον ἐκ τοῦ πτώματος. *Solini Polyhiſtoris* illa *c. 52.* de moribus populorum Jndiæ diſſonantibus huc faciunt; *Sunt*, inquit, *qui proximos parentesq; priusquam annis aut ægritudine in maciem eant, velut hoſtias cædunt, deinde peremtorum viſcera epulas habent; quod ibi non ſceleris ſed pietatis loco numerant.* (ex Pomponio Mela & Hero-

Herodoto juxta *Salmas.p. 1004.* non ex Archelao & Juba, quos Solinus citat.) Inprimis Necromanticis hujusmodi extiſpicia fuerunt in uſu. Indicio eſt *Gregor. Nazianz. Orat. 3. adv. Julianum* ubi de cædibus Apoſtatæ: οὐ μόνον τῶν ἀνατεμνομένων παίδων τὲ καὶ παρθένων ἐπὶ ψυχαγωγίᾳ καὶ μαντείᾳ καὶ θυσίαις οὐ νενομισμέναις. *Heſychius* quoq; Ἐντομίδες, ζυσμαὶ ὄψεως γινόμεναι, καὶ τοῖς λοιποῖς σώμασιν ἐντεμνόμεναι, τοιαῦτα δὲ εἰώθασι ποιεῖν ἐν τοῖς νεκροῖς αὐτῶν οἱ ἄπιστοι. Conf. *Niceph. H. E. 6, 10.* de Valeriano: & *L. 7, 21.* de Maxentio. & ante hos *Juvenalis l. c. Sat. 6.*

— — rimabitur — exta —
Interdum & pueri: faciet quod deferat ipſe.

§. VI. Has Extiſpicina primas Anatomicæ duxit lineas, nomina imponens, membra recenſens, particulisqve eadem diſtinguens, non neglecto prorſus uſu; idqvè non in uno, neqve in viliori ſolùm genere animalium, ſed & in ipſo, cui os ſublime cœlumqve tueri eſt datum. Præterea eſt adhuc emolumentum quod adminiſtrationibus contulit. Multæ enim ipſorum ἐγχειρήσεις rem Anatomicam juvare potuerunt. Exemplum dedimus *C. I. §. IV.* ex *Hippocrate*, de Corde à Victimariis exemto. Sanè peculiaris ingenii opus hoc fuiſſe, oſtendit *Gal. 2. Pl. H. & Pl.* quando neqve thoracis, neq; aliam concavitatem eſſe perforandam, monet, iis, qui cor denudant. & ſæpius quidem *Galenus* hujus inſtituti mentionem injicit, ſed quod ſciam modum non detegit, niſi *6. de Pl. H. & Pl.* ubi hæc ejus extant. *Cæterum cor nudatur thorace non confecto, modo cartilago mucronata fuerit exciſa prope quam ſuſpenſum eſt cordis involucrum, quod pericardium dicitur. conf. 7. Ad. An:* ubi tamen obſcurior eſt. Hanc ἐγχείρησιν ſe habuiſſe à Victimariis ipſe tacitè fatetur *L. 2. de Pl. H. & Pl.* Atqve ex aliis Auctoribus notum eſt, ſingulari modo cor fuiſſe ab his exemtum, ut ſcilicet neqve thorax, neqve abdomen, ſed pericardium unice aperiretur; quo ipſo etiam contigit, ut, Corde licet evulſo, voces edere, vel aufugere potuerint hoſtiæ. *Maimonides L. de Idololat. c. 7. § 3. -- etiam de ungulis, pelleq; ejus -- quæſtum facere vetamur, quod ſi in pelle nota foret, & indicatum, pellem eam Idolis eſſe oblatam; ut fiebat, cum rotundo foramine ex adverſo cordis facto, Cor per illud extrahebant, ex pelle hujusmodi inconceſſum erat lucrum, ut & cæteris talibus.* H. I. *Voſſius in h. l. Tradit Maimonides in notis ad Miſnajot, hunc fuiſſe cultum gentilium. Videntur gentiles (ſi Hebræos audimus, qui tamen unde illud hauſerint, neſcio) ad extrahendum*

hendum

bendum cor animantis, foramen circuli, aut potius Cordis formâ fecisse; & si foramen illud per errorem in longum disruptum fuisset, illam pecudem pro inutili ad sacrificia habuisse. Habes idem in Aboda Zara. c. 2. §. 4 Raban Simeon Ben Gamaliel ait, quando incisura est orbicularis, prohibitas esse (pelles), *ubi oblonga, licitas. Pelles eæ, quibus incisura rotunda est, vocantur ibidem pelles cordium.* H. I. Vossium sequitur *Saubertus*, sed neuter, uti ex nostris liquet, mentem est assecutus. *Maimonides l. c. de Idolol. §. 12.* illas pelles perforatas vocat. *Itidem si pellis perforata pellibus sit aliis admixta, usus omnium earum est interdictus.* Ad hunc morem respexit *Lucianus de Sacrif.* ubi inter alia sacrificus ab ipso καρδιουλκῶν appellatur. ἀνατέμνων καὶ τὰ ἔγκατα ἐξαίρων, καὶ καρδιουλκῶν. *Suid.* καρδιουλκία τὰς καρδίας ἕλκειν τῶν θυμάτων *Conf. vox* καρδιωσάμενος. & *Hesych.* καρδιουλκία. Aliam ἐγχείρησιν memorabilem C. I. §. VI. *ex Oribasio* attulimus, cujus etiam *Galenus* meminit loco infra C. V. §. III. adducendo. Hæc summa sit beneficiorum, quæ Extispicina in Anatomicam contulit.

§. VII. Fuit tamen sine dubio, *vetus* illa *Anatomica*, cùm maximè nascens *rudis*: non minùs quàm cæteræ artes, quarum *in processu*, ut *Sen: Ep. 95.* loquitur, *subtilitas crescit*; utut memoratas de partium appellationibus, structura, numero, & usu; peculiariter de habitudine, tam quæ secundum naturam, quam quæ præter eandem, aut etiam præter consvetudinem se in victimis obtulit: observationes ab Extispicinâ acceperit. Credibile enim est, multa falsa vanæ plebeculæ, aut superstitiosis animis haruspices persvasisse, multa etiam ignorantes insolita effinxisse. Sic Cor opimis victimis defuisse plura veterum monumenta, *Plin. 11. H. N. 37. Valer. Max. l. 1, 6. §. 13. &c.* tradunt, ut hinc adeò disputarint acriter qui id fieri potuerit, ut sine corde victima vitam duceret. *Vid. Sen. 2. Quæ. Nat. c. 32.* sed rectè negligentiâ haruspicum ita apparuisse innuit *Cic. 2. de Divin. Ego enim*, inquit Quinctus, *possum vel nescire, quæ vis sit cordis ad vivendum: vel suspicari, contactum aliquo morbo bovis exile, & exiguum & vietum Cor, & dissimile Cordis fuisse.* V. &c. ut nequicquam hôc infringatur effatum *Philosophi 4. G. A. 4.* asserentis, *quod nullum absq; corde extiterit animal.* Si qua etiam bina corda visa referuntur, incuriæ illud deputandum, quamvis *Plin l. c. in Paphlagonia bina perdicibus corda* ex aliis referat. *Galenus* illum errorem detexit *7. Ad. An.* docens, quod dexter ventriculus cordis in magnis animalibus propriam circumscri-

ptionem

ptionem habeat, nonnunquam verò etiam in minimis. *Nam gallum*, inquit, *quispiam diis sacrificans cor invenit duobus fastigiatum verticibus: deinde ratus id esse augurium, hujus interpretes disquirebat. Casu autem in me incidens, duo in uno animante corda, cùm diis sacrificaret, se invenisse dixit. Atqui duo non erant, ut arbitrabatur, sed dextri vertex circumscriptionem peculiarem habebat.* H. I Simili errore quidam testudini tria corda attribuisse legitur in *Actis Philos. Anglic. an. 68 m. jun.* quippe quod auriculas instar ventriculorum à lateribus pendulas, singulari in hoc animali cordis compage, magnitudine ipsum viscus adæquantes observaverat. *Conf. Ælian. H. A. 14, 7.* de duplici corde Elephanti ex Maurorum sententia. Et toties illis, qui nostris interfuerunt anatomis, exhibita sunt corda Embryonum quasi gemina, cum in his humidior natura nondum adunârit plenius ventriculi dextri commissuras. Parem fidem puto mereri, sicubi Hepar defecisse traditur. Verissima enim Philosophi sententia, quod necessarium hoc viscus in nullo animali prorsus desit; mancum verò & oblæsum adesse contingit: Neqve enim illud, quod de Matthiæ Ortelii cadavere fertur, ne vestigium quidem vel hepatis, vel lienis fuisse inventum, uti habet V. d. Linden *Med. Phys. Barthol. Anat. &c.* veritati perlitat, siquidem *Malpigh. de Hep c. 8.* sat multa istius hepatis vestigia legit. Quæ autem *Schenckius* refert de planeputrido & fœtidissimo, deqve alio, cujus substantia ferè absumpta, ipsiusqve loco putrilago ac purulentia tanquam in sacco fuit inclusa; Philosophum habent consentientem.

CAP. V.

I. Quid culinaria rudiori Anatomicæ contulerit. quod coqui victimariorum munus obierint, iidemq; auctores fuerint technarum, quibus superstitiosa plebs inter sacrificandum elusa. II. Quod lanienæ fuerint periti. III. Eapropter ab Anatomicis sunt allegati. De diverso sues feminas castrandi modo, Galeni & Sorani loca. IV. Quod apud Judæos laniena solum natales dederit Anatomicæ. Quod hi in sacris non instituerint extispicia, contenti exterioribus notis, quas & Ægyptii observarunt. De more coronandi victimas gentilium. V. Quod Judæi viscera animalium, quæ in domesticum usum mactantur, solicitè inspiciant, ut sanum à morboso distinguant. quas partes contemplentur. de promptitudine in cædendo. de enervatione carnium.

 §. I. Ali-

§. I. Aliquid emolumenti à *Culinaria* etiam *arte* in Anatomicam redundavit. quippe cùm coqui tam poparum sive victimariorum quàm lanionum expedirent munia, ab his varias ἐγχειρήσεις addidicisse primum veteres, fit vero quam simillimum. Fuisse sacrificiorum ministerio occupatos coquos antiquissimorum, plurima arguunt. *Athenæus l. 4. Deipnosoph. 31. Non est igitur admiratione dignum, si antiqui coqui sacrificiorum etiam erant periti. Nam & sacrificiis præerant & nuptiis:* ubi plurima est legere de coquo, quem Olympias tanquam sacrificiorum peritum Alexandro M. commendarat. *Conf. Plutarch. Quæst. Conviv. 6, 10.* de Aristonis coqvo. Sanè videntur hi potissimum fallacias obtrusisse vanæ superstitioni sacrificantium, auferendo partes, quarum situm ipsi pernoscerent, quod in omen stulta plebecula vertebat, cum furtum deprehendere non valeret. Talium clandestinorum furtorum de coquis historias refert *Athen. 9. Deipnos.* Quin ut hac furandi arte excellerent ipsos studio impensè egisse *ex Euphrone c 6.* notat,

Lusisse non licet, nec illa ostendere.
Quæ vix didicisti heri periclitans. tibi
Non gobius, non hepar omnino ullum erat.

& cap. seq. ex eodem:

Cani senes Deis ferebant victimam,
Hœdum tenuem parvumq;, nulla elatio
Erat, vel ipsi carnium magistro, at hinc
Mactare rogans alteros hoedos duos.
Tunc hepar horum sæpius fessum sinens
Unam manum latens deorsum ac in lacum
Renes jaciens audacter, atq; plurimum
Faciens tumultum, non habet renes fero.
Vertêre cuncti mox deorsum lumina,
Mactatur alter inde, te cepisse cor
Vidi ipsemet simul secundi.

Et *ex Dionysio Comico:* Coqvus ad discipulum disserens.

Si quodpiam frustum latet, & hoc est tuum &c.

§. II. Fuisse quoq; *laniena* peritos patet, qvum variis animalium mactationem administrandi modis præstiterint coqvi. *Athenæus 14. Deipnos. 31.* Ubi de coquis multa: *Alius autem*, pergit, *loquitur apud Simonidem, quot modis carnes peritus concidat. Quid enim*

mali mihi est obscurum? ita *l. 9,6.* introducitur coqvus de arte sua glorians, cùm à convivis exquireret jactabundus, an nossent ostendere, ubi suem jugulasset? *Sed neq; quisquam est vestrûm*, inquit, *qui ubi sit jugulatus demonstrare possit, aut quo pacto ejus venter multis rebus bonis sit repletus.* Quod arcanum neqve aperire vult nisi multum rogatus. *c.7.* tandem, *Quod attinet*, inquit, *ad semielixum, semiassatum, ac non jugulatum suem, percusfus est sus sub humerum vulnere perexiguo, idq; demonstravit. postea cùm multum sanguinis defluxisset, omnia inferiora cum ablatione vino sæpius diligenter lavi, ex pedibusq; suspendi -- multumq; jus bene conditum per os infudi.*

§. III. Hinc adeo factum præcipuè, ut coqvos aliqvando ab Anatomicis allegatos inveniamus. *Galenus in L.de nat.hum.Com.2.* imperitiam Auctoris fragmenti, quod ille Hippocratis esse negat, redarguens: *Et quis prætereà est nedum medicus, sed nec coqvus, qui nesciat, sanguinem à corde -- pulmoni per venam unâ subministrari?* & *2.de Fac. Nat.4.* in Erasistratum: *Quæ quidem si prorsus ignorat, coquo paulo est in dissectionibus peritior. uti L.1,13. (p.375.)* in Asclepiadem: conf. *2.de Pl H.& Pl. quæ pro Cerebro motûs voluntarii principio ex taurorũ laniena observavit.* It. quæ habet *1.de Sem.15.* de fœminis suibus, quas refert non solum in Asia, sed etiam in gentibus supra Asiam sitis usq; ad Cappadociam castratas, ut tamen solas testium exectiones intelligat, quemadmodum *l.2,4.* idem explicatur. *Soranus* vero *in L.de Matrice sub fin.* habet in Galatia ipsos uteros suibus exectos. ἐν γαλατίᾳ δὲ inquit, τὰς σῦς εὐτροφωτέρας γίγνεσθαί φασι μετὰ τὴν ἐκτομὴν τῆς μήτρας. *In Galatiâ vero sues pinguiores fieri tradunt post excisionem matricis.* Atq; Eruditissimus v.d. Linden *in Med Physiol.c.6.art.10.§.58.* non verecundatur annotare, sectionem à dorso institutam: *quomodo*, inquit, *porcos eviscerant nostrates suicidæ.*

§. IV. *Apud judæos* autem potissimum ad Laniones Anatomica suos natales referet: siquidem vix ulla præter lanienam apud illos obtinuit unqvam anatome. Neq; enim uspiam legimus in sacrificiorum cultu extispicia instituisse; fortè quod ab hoc idololatrarum proprio more abhorruerint. Exteriores solùm notas in victimis accuratè lustrarunt, in tantum, ut *Bochartus P.1.L 2,50. Hierozo:* ex *Maimonidis L. de ingressu Sanctuarii c.7.* qvinqvaginta *L. de Mactatione c.10.Sect.9.* septuaginta recenseat. Quod etiam Ægyptiis in usu fuisse *Porphyrius 4. Abst.§.7.* tradit: ubi recensuerat varia quæ observarent in animali ma-

ctando: *μυρίαι δ' ἄλλαι παρατηρήσεις, καὶ τῆς περὶ αὐτὰ τέχνης τῶν καλουμένων μοσχοσφραγιστῶν, ἄχρι συντάξεων προάγουσα βιβλιακῶν. Infinitæ autem hujusmodi observationes de eorum etiam arte qui vitulos signant, eò tandem progressæ sunt, ut de iis libri conscribantur.* H.I. Perfectissimum enim Diis offerebant, unde & coronandi victimas mos invaluit. *Vid. Athen. 15. Deipnos. 5.* ex Aristotelis Symposio: plenum enim & perfectum esse videtur corona. *Lucian. de Sacrificio: -- primũ sertis coronant pecudem, καὶ πολύγε πρότερον ἐξετάσαντες εἰ ἐντελὲς εἴη -- ubi multo ante exquisivere, an perfecta sit.* Conf. *Macrob. 3 Sat. 5.* &c. Cæterum, ut dixi, exta non consuluêrunt Hebræi, contenti ritè à Lanione in partes dissectâ victimâ. De qvo more secandi illustris locus est, quem *Wülferus* ad *Tr. Schekalim c. VII. n. III.* in Annotatis ex *Maimon: Maase Korba:* produxit, quomodo in partes holocaustum fuerit sectum.

§. V. Verùm quæ in domesticum usum mactant animalia, illorum viscera solicitius quam ulli gentilium Haruspicum *Hebræi* scrutati leguntur. Qvare magnæ artis apud illos existit mactandi ratio, utpote cum huic rei multo studio incumbant necesse sit, priusquam à Rabbinis diploma accipiant, qui digni sint lanionum ordini ut accenseantur. His autem solum illud curæ est, qvod interanea attinet, ut morbi & sanitatis notas inspiciant, insolitorum non ita ipsos tenet studium. Præcipuè ad *Pulmonum* conditiones advertunt animum, an aliquo vitio laborent, cujus insigne exemplum extat ap. *Wülferum in Theriac. Judaic. Animadv. in c. III. §. 14.* ex *R. Mardochai Japhe*; & è regione cordis facto foramine immissa manu, an quicquam adnatum, an sangvinis grumi uspiam hæreant, an aqueis pustulis pulmo sit adfectus, aut jecur, explorant, quod vel minima labes carnis usum ipsis eripiat. Et de administratione mactationis peculiares libri ab illis conscripti, uti videre est *ex Buxtorf Synagog. judaic c. 36.* Peculiaris eorum promptitudo in cædenda pecude, uno vel altero ictu, nempe cultro prorsum ac retro acto, quippe cum pecus terreri, & sangvinem in corde cogi autument, ut effluere nequeat, si pluribus ictibus cædes perageretur. De quibus ritibus *Moses Maimon. in Schechita c 2. & 3.* qui & *in Maase Korbanoth c. 4.* modum exponit, *apud Guiliel. Outramum L. 1. de Sacrific. c. 16. Cultrarius quomodo agit? gulam, asperam arteriam, venasq; juguli manu prehensas mediæ pateræ admovet. Easque, earumve partem saltem maximam persecat, ut omnis in vas sanguis effluat.*

effluat. H.I. Venas item & arterias ex magno pecore curiosè à Judæis eximi, ut nunc armi quoq; posteriores hujus artis beneficio edules in Italia sint redditi, observat *Buxtorf.* qui etiam vult, ex hac pecoris mactandi, vitii interni inquirendi, carnis enervandæ solertia & dexteritate oriri Judæorum Medicos.

COROLLARIUM
De argumento infanticidii ex pulmone.

I. CL. *Raygerus in Ephem. Germ. an. VI VII. Obs. 202. argumentum indubitatum* ad convincendum infanticidas, & indagandum veritatem, an infans in utero mortuus, vel demum post partum quôcunque modo strangulatus aut occisus, *ex pulmone aquæ imposito credit:* Qui *si* subsidat, non hausisse vitales auras; *sin*, elisum viventi spiritum argui.

II. Dignam hanc nostris studiis, materiem rati, præprimis cùm difficile sit id genus hominum convincere, qui ut facti conscientia lateat studio impensè omnia moliuntur. Atque, quod *Buxtorf. Synag. Jud. c. 4.* ex Talmude refert; obstetrices posse occidere infantem, ut non conspici vel animadverti queat, manum scilicet impingendo fronti sive cerebro ipsius, ubi est mollius: in parricidali hoc facinore non minus evenisse loquuntur Fasti. Eapropter in hanc rem non solùm Raygeri experimenta, de vitâ editi fœtûs, ad incudem veritatis revocavimus, sed & alia istis adjicere adlaboravimus, ut si quid solidi inesset, liquidò constaret.

III *Nolumus* autem strangulatum aut occisum hisce probari, cum contingere possit, ut quem traxit ægrè spiritum fœtus, illico exspirare fecerit imbecillitas: *nedum* ut ex proæresi interemtum eisdem demonstrari adferamus; cum errore levi tenelli corporis animula ergastulo suo exturbari queat: *vivum saltem editum fœtum an certò ex isto experimento queat cognosci, est quod disquiremus.*

I I. Dubium sane movet *Cl.* v. d. Linden *Med. Phys. c. 6. §. 185.* fœtum edisserens jam tum in partu multimodis laborare, labore hoc sanguinem agitari, eundemq; agitatione fervere, fervore viam sibi in pulmonem facere, & aperire aëri, mox hauriendo. Unde priusquam exeat fœtus, pulmonem jam dilatatum, partu imprimis difficili; ut vivum exiisse, ideo quod pulmo dilatatus aquæ innatat, reddatur ambiguum, cùm intus solùm vixisse ea res indicio sit.

V. Con-

V. Contrariâ quoq; ratione ejusdem argumenti robur infringitur, ſcilicet quod ſubſidens pulmo non argumentum ſit mortui in utero perpetuum: ſiquidem *experimentum* cepi hujus in cane, cujus alios atq; alios fœtus ab umbilico adhuc pendulos, poſtquam per horæ quadrantem reſpirârant, vivos diſſecui, atq; exemtos cordibusq; liberatos pulmones aquæ injeci, omnesq; fundum petiiſſe viderunt una mecum plures.

VI Qvare licet *certum* ſit, *quod mortuorum embryonum pulmones deſcendant aquæ impoſiti*, uti ſemper illud obſervarunt, qui anatomis noſtris crebrò repetitis interfuêrunt; *non tamen omnes quorum pulmones deſcendunt, dicendum in utero fuiſſe mortuos:* aut ſane adjectâ quadam cautione opus habet, ſi ſcilicet fœtus partui fuêre vicini, tunc pulmones merſos mortuorum in utero eſſe tecmiria: hi enim catuli quamvis integri eſſent & ſuo modo perfecti, proximi tamen partui non fuerunt; itaq; licet rictus diducerent, morâ etiam vitæ longiuſculâ, tantum tamen aeris, quò pulmones extenderentur, ob virium defectum attrahere non potuerunt, hinc neq; vocem edere norant omnino ullam.

VII. Cœtera *experimenta Cl. Raygeri* de Pulmonibus embryonum inflatis natantibus vera in variis deprehendi; ſed in exprimendo aërem, cautione opus eſſe addidici, ſiquidem ruptâ exteriori tunicâ pulmones ſubſidunt illicò; intra hanc enim adactus per inflationem ſpiritus, ſuſpenſum tenet viſceris pondus, quo abeunte mergitur. Neq; etiam inflari toti poſſunt Embryonum pulmones, propter madorem, niſi longiori morâ, & multâ accedente induſtriâ, ut exiccentur prius.

VIII. Sed ut veritati *effati Raygeriani* (*natare pulmones eorum qui vivi editi*) robur adderem, curavi afferri catulos quamprimum lucem aſpexiſſent ocyus, atq; diſſectorũ pulmones cordi connexos injeci aquæ, & ſupremâ ſuperficie fluitaſſe, nec longiori ullâ morâ merſos, oculati unà mecum teſtes ediſſerent complures.

IX. *Tecmirium* itaq; erunt *ſubmerſi pulmones* fœtûs *vel* intra uterum mortui, *vel* nondum maturis viribus, utut vivi, editi; *natantes* verò, *vel* in partu, *vel* poſt eum vitâ præditi.

X. Ut verò infanticidii rea peragatur plures circumſtantiæ in conſilium adhibendæ, præcipuè quod Medicum attinet, quomodo ſe ante partum & in partu geſſerit mater; quæ enim de Proæreſi inquirenda, Politicæ erunt Prudentiæ.

REctiùs ut lustrare queas, DOCTISSIME WOSCHKI,
Viscera, quæ doctis Ars secat aucta modis.
Arte rudes artis perfectæ inquiris in ORTUS
Et quô PROGRESSU cultior hinc fuerit.
Quâ methodô cepisti, perge SCIENTIA certè
NASCITUR EX PRIMIS OPTIMA PRINCIPIIS.

His strenuo Dno. Respondenti de ortu & progressu Anatomiæ disputanti gratulari voluit

J. H. STARCKE Ph. ac Med. D.
P. P. h. t. Decanus.

ARtem qui novit, quâ surgat origine quævis,
Artis dimidium, qui bene novit, habet.
Antiquum id sapere est, rerum primordia nosse;
Qui sapit antiquum, rectiùs ille sapit.
Hoc quoque dum gaudes studiô, *Doctissime Woschki*,
Et *sapis* atque *Artis portio magna Tua est.*

Auditori suo gnaviter industrio grat. f.

PRÆSES.

M*Acte animô* Woschki! *dum tam conamine pulchrô*
Omnibus exponis, quæ tibi lecta domi,
Crede mihi, specimen quod & hoc ostendet abundè,
Quis labor ingenii sit fueritq; tui.

PerEximio Dno. Respondenti auditori suo per biennium sedulo applaudit

GEORGIUS RAST, Med. D. P. P.

Magnæ

MAgnæ WOSCHKI, artis progressum quæris & ortum,
Ut DIGITI serves Omnipotentis opus.
Applaudo; hujus enim fabricam quicunque stupendam
Rimatur, medicas præparat ille MANUS.

PerEximio atque Præstantißimo
Dno. Respondenti Lmqz.
gratulab. f.

M. ANDREAS HEDIO,
Log. & Philos. Prim. P. P. Ord. Electoral.
Alumnor. Collegii & Comm. Convictor. Inspect. Prim.

ICh weiß/ Hertzwehrter Freund; du Freund der Pieriñen/
Wie du von Jugend auf dir Ehr und Ruhm ersehn/
Und embsig nachgedacht/ daß du mit klugen Sinnen
Als dein **Herr Hartmann** ist/ bekähmest umbzugehn/
Bleib hierbey unverrückt/ man lobet dein Beginnen.
Kennstu *Hippocratem*? weist des *Galeni* Kunst?
Verstehst *Recept* und *Cur*? so wirstu leicht gewinnen
Der hohen Häupter Gnad/ der Krancken Lieb und Gunst:
Das andre wird die Zeit auch leicht zu wege bringen
Als Geld/ Gut/ Glück und Ehr? da zweiffel nur nicht an
Ich wünsche bald die Zeit dir Freudig zuzusingen:
So blüht/ mein Freund/ dein Glück/ die Kunst nehrt ihren Mann

Dieses schrieb dem Herrn Respondenten
Glückwünschend

JOHANN. Behrendt/
Jur. Stud.

:(o):

